

SARUDI Csaba,
HORVÁTH Péter,
BERTALAN Péter

Kaposvári Egyetem,
Gazdaságtudományi Kar,
Regionális Tudomány és Statisztika Tanszék
(University of Kaposvár,
Faculty of Economics)
H-7400 Kaposvár, Guba S. u. 40.
e-mail: sarudi.csaba@ke.hu

MAGYAR VIDÉKFEJLESZTÉSI PROGRAMOK ÉS ÉLELMISZERTERMELÉS

HUNGARIAN RURAL DEVELOPMENT PROGRAMS AND FOOD PRODUCTION

The rural development as a separate subject area appeared in the EU only in the last decade of the XX. century. In Hungary it became an important part of the economy policy after the accession to the EU and the regime change. The EU rural development supports has been opened to Hungary since 2000. The amount of the rural development supports slightly more than one fifth of the agricultural supports which means 1300 billion during the present programming period. The size and the content of the rural development programs were formed by the reforms of the common agrarian policy (CAP). In our study we investigate some EU rural development documents between 1990 and 2020, the rural development aspects of the agrarian reforms as well as the Hungarian rural development programs of the same period, We examine the objectives, the financial framework, the EU supports of the programs. Where possible we examine the utilization and the evaluation of the supports,

I. BEVEZETÉS – INTRODUCTION

A fejlett nyugati országokban a vidék gazdaságának mezőgazdasági meghatározottsága sokáig fenntartotta azt a hitet, hogy a vidékfejlesztés a mezőgazdaság fejlesztésén keresztül oldható meg (BUDAY-SÁNTHA, 2011). A '70-es években az agrártámogatáson alapuló vidékfejlesztés tarthatatlannak bizonyult, a mezőgazdaság gazdasági súlya és a mezőgazdasági foglalkoztatottak száma gyors ütemben csökkent. Ezzel párhuzamosan felerősödött a többnyire alacsony képzettségű vidéki embereknek az egyébként is munkanélküliséggel küzdő városi térségekbe történő beáramlása. Az egyre kedvezőtlenebbé váló körülmények közepette fokozatosan gyökeret vert az a nézet, hogy a vidékfejlesztést önálló tématerületként kellene kezelni, és a sajátos vidéki problémák megoldására külön programokat kidolgozni. A vidék felértékelődéséhez hozzájárult az a felismerés is, miszerint a vidéki térségek a problémáik ellenére is fontos társadalmi, gazdasági és ökológiai szerepet töltenek be, pótolhatatlan természeti, építészeti és más értékeket hordoznak, s ezek fenntartása, gyarapítása és ésszerű hasznosítása az egész társadalom érdeke (SARUDI, 2003). Fokozatosan megfogalmazódott egy vidékpolitika kialakításának szükségessége, vagyis annak hangsúlyozása, hogy a vidék funkcióinak alakítása, fejlesztése csak központi beavatkozással oldható meg, amihez egyértelműen meghatározott célokra, illetve azok kapcsolatát kifejező célrendszerre van szükség (RECHNITZER, 2011). A magyar vidékpolitika 1998-ban került kormányzati

rangra, amikor a kormányváltással megteremtődött az irányítási háttere, kialakult az intézményi bázisa és létrejött a pénzügyi alapja.

2. KAP REFORMOK ÉS VIDÉKFEJLESZTÉS – THE CAP REFORMS AND THE RURAL DEVELOPMENT

A legutóbbi negyedszázadban az 1992. évi KAP reformnak és a Cork-i Nyilatkozatnak volt a legnagyobb hatása az uniós vidékpolitika fejlődésére.

A közös agrárpolitika (KAP) 1992. évi reformja (McSharry reform) a vidékpolitika tekintetében négy „kísérő intézkedés” bevezetését jelentette és új szemléletet hozott az agrárpolitikába. Nyilvánvalóvá tette, hogy a mezőgazdaságnak fontos szerepe van a vidéki táj, a környezet és a hagyományok megőrzésében, és az egész társadalom számára fontos értéket jelentő ún. vidéki közjavak előállításában.

Az egységes vidékpolitika igényét az 1996 novemberében elfogadott Cork-i Deklaráció (CORK, 1996) fogalmazta meg, amely első ízben hangsúlyozta, hogy a vidékpolitikának a közös agrárpolitika (KAP) integráns részévé kell válnia. A dokumentum tíz pontban összefoglalta az Európai Unió számára követendő vidékfejlesztési elveket és elvárásokat. Felhívta a figyelmet arra, hogy a fenntarthatóság és a környezet megőrzésének elvét az unió minden vidéket érintő politikájában érvényesíteni kell.

Az egységes vidékpolitika formálása terén fontos esemény volt az Agenda 2000 elnevezésű programcsomag (AGENDA, 1997), amit az EU Tanácsa 1999-ben hagyott jóvá. Az Agenda 2000 megerősítette a vidékfejlesztés területi megközelítését a korábbi ágazati megközelítéssel szemben. A benne szereplő vidékfejlesztési intézkedések a KAP második pilléréként váltak ismertté. A dokumentum tartalmazta a 2000-és 2006 közötti közösségi politikák céljait és forrásait, foglalkozott továbbá a keleti bővítéssel és annak költségeivel. Ezen kívül az uniós belépésre felkészítő két előcsatlakozási programot (ISPA, SAPARD) fogalmazott meg. A SAPARD - Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development) program a mezőgazdaság és a vidékfejlesztés területén nyújtott segítséget a jogharmonizációhoz, az intézményfejlesztéshez és a piaci szereplők számára (^{1268/1999/EK}).

Az uniós vidékpolitika kialakulásában lényeges előrelépésnek számít az 1999. évi vidékfejlesztési rendelet (^{1257/1999/EK}), melynek értelmében az agrárpolitikát hivatalosan is felváltotta az agrár- és vidékpolitika. A rendelet kimondta, hogy a mezőgazdasági támogatásoknak a korábbinál jobban kell szolgálnia a vidékfejlesztést és a környezetvédelmet. A 2000-2006-os időszakban a vidékpolitika már az agrárköltségvetés külön sorában szerepel és a közös agrárpolitika 10%-ának megfelelő forrásokkal rendelkezik. A rendelet a tagállamoknak 22 intézkedést kínál a nemzeti vidékfejlesztési tervük kidolgozásához.

Az Agenda 2000 gyakorlatának féléves felülvizsgálatakor (2002) érzékelt problémák (az agrártermelés nem kellő hatékonysága és versenyképessége, magas termelési támogatások és magas élelmiszerárak, élelmiszerbiztonsági, állategészségügyi, nemzetközi kereskedelmi problémák stb.) elvezettek a közös agrárpolitika 2003. évi reformjához.

A reform a vidékfejlesztéssel kapcsolatban célul tűzte ki:

- a vidékfejlesztés megerősítését,
- az európai agrármodell megőrzését, a mezőgazdaság multifunkcionális jellegének fokozását,
- a vidék komplex gazdasági, szociális és ökológiai szempontokat figyelembevévő (fenntartható) fejlesztését,
- megfogalmazott még négy „kísérő intézkedést” is, amelyek az élelmiszerbiztonság és a minőség javítására, az EU jogszabályok által megkövetelt normák (környezetvédelem, állat- és növényegészségügy, munkavédelem) teljesítésének az elősegítésére és az állatjóléti intézkedések támogatására vonatkoztak.

A reform értelmében növelték a vidékfejlesztésre fordított források összegét, és támogatásokat irányoztak elő az erdőtelepítéshez, a fiatal gazdák vállalkozásainak beindításához, az agrár-környezetvédelemhez, valamint a szaktanácsadási szolgáltatások bővítéséhez. A vidékfejlesztés szempontjából kedvező változásnak tekinthető a moduláció bevezetése is, melynek értelmében a nagygazdaságok közvetlen jövedelemtámogatásának degresszív csökkentése révén felszabaduló összeget az elsőből a második pillérbe, vagyis vidékfejlesztésre lehet átcsoportosítani.

3. VIDÉKFEJLESZTÉSI PROGRAMOK AZ EZREDFORDULÓ UTÁN (2000- 2020) – RURAL DEVELOPMENT PROGRAMS AFTER THE TURN OF THE MILLENNIUM (2000-2020)

Magyarországon 2000 és 2020 közötti időszakban összesen öt olyan vidékfejlesztési program készült, amelyek finanszírozásához az Európai Unió nyújtott támogatást.

3.1. Felkészülés az uniós vidékfejlesztésre – Preparation for the EU rural development

Az uniós vidékfejlesztésre való felkészülésben meghatározó szerepet játszott a SAPARD program, amelyet az Európai Unió kezdeményezett a 2004-ben csatlakozott közép-kelet-európai országok számára (^{1268/1999/EK}).

A programnak kettős célja volt:

- segítséget nyújtani a tagjelölt országoknak a közösségi jogszabályok átvételében, különös tekintettel az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alapból (EMOGA) finanszírozott agrárstruktúra-és vidékfejlesztési intézkedésekre,
- hozzájárulni egy fenntartható és versenyképes agrárgazdaság kialakításához, valamint a vidék életképességének növeléséhez.

A támogatás feltételeként az Európai Unió vidékfejlesztési terv (SAPARD terv) kidolgozását és Európai Bizottsággal való jóváhagyását, valamint az intézményrendszer akkreditációját írta elő. A tervben szerepeltethető intézkedések listáját az EU Bizottság dolgozta ki, az egyes országoknak ezek közül lehetett választani. Magyarország a választásra felkínált 15 intézkedés közül a következő hatot akkreditálta (^{2349/1999. XII. 21.}):

- mezőgazdasági vállalkozások beruházásai,
- mezőgazdasági és halászati termékek feldolgozása és marketingje,
- termelői csoportok létrehozása és működtetése,
- tevékenységek diverzifikálása, alternatív jövedelemszerző tevékenységek fejlesztése,
- falufejlesztés és megújítás, a vidéki örökség védelme,
- falusi infrastruktúra fejlesztése és javítása.

Az akkreditált intézkedések megvalósításához az uniós 2000 és 2006 között évente 38 millió euró (10 milliárd forint) támogatást nyújtott, amihez a hazai költségvetés további 20%-kal járult hozzá (^{2188/2000. VIII. 31.}). A program jelentős késéssel indult, négy év alatt került végrehajtásra, és az átcsoportosításokkal együtt 105%-ra teljesült. Így az összes kifizetett támogatás 213,4 millió eurót (52,3 milliárd forintot) tett ki (KÖNYA, 2012). A legtöbb pályázatot az agrárberuházásokra (39,7%), az élelmiszer-feldolgozás és marketing támogatására, valamint a falufejlesztésre nyújtották be, a legkevésbé vonzó kiírás pedig a gazdasági tevékenységek diverzifikálása volt. Végül a források nagyobb része (65,6%-a) a mezőgazdaságra és az élelmiszeriparra fordítódott, a vidékfejlesztésen belül lényegében csak a falusi infrastruktúrára jutott jelentősebb összeg.

A SAPARD program újszerűsége az volt, hogy a végrehajtása decentralizáltan történt. Ez azt jelenti, hogy pályázatok kiírását, elbírálását, támogatását és ellenőrzését a magyar hatóságok intézték. Az EU Bizottsága csupán a felügyeletet gyakorolta. A SAPARD program tanulóprogramként szolgált, segítette megismerni és begyakorolni az uniós pályázati és támogatási eljárásokat és megalapozta a vidékfejlesztési intézményrendszer létrehozását (KOVÁCS, 2012).

3.2. Vidékfejlesztési programok 2004-2006-ban – Rural development programs 2004-2006

Az unióba való 2004. májusi belépéskor már folyamatban volt a 2000-2006-os programozási ciklus. A hátralévő két és féltre Magyarországon két vidékfejlesztési program készült. Az egyik az Agrár-és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP), a másik pedig a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT) volt.

Az Agrár-és Vidékfejlesztési Operatív Program az első Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT I.) egyik operatív programja volt, amit az

EMOGA Orientációs része finanszírozott. A program célkitűzése a következők voltak:

- a versenyképes mezőgazdasági alapanyag termelés megalapozása,
- az élelmiszer-feldolgozás modernizálása és
- a vidéki térségek fejlesztése

A célkitűzések megvalósítására 106 milliárd forintot (413 millió eurót) irányoztak elő (1. táblázat).

Látható, hogy a beruházások csaknem 70%-a a mezőgazdaságra és az élelmiszeriparra fordítódott és csupán 24 % jutott vidékfejlesztésre. A fejlesztések költségeihez az unió 75%-kal, a nemzeti költségvetés pedig 25%-kal járult hozzá, amit a pályázónak még saját forrásból (öneréből) kellett kiegészítenie.

Az AVOP Leader (Liason Entre Actions pour le Development l'Economie Rurale – Községi kezdeményezés a vidék gazdasági fejlesztése érdekében) elnevezésű intézkedésére külön program készült. A Leader újfajta fejlesztési módszert vezetett be: innovatív ötletek megvalósításával olyan kisléptékű, helyi fejlesztéseket támogatott, amelyek helyi kezdeményezéseken, helyi erőforrásokon és a helyi közösségek, önkormányzatok és a gazdasági szervezetek által alkotott partnerségen alapultak. A pénzügyi támogatást helyi akciócsoportok kapták, akik kistérségi szintű vidékfejlesztési tervet dolgoztak ki és feleltek a végrehajtásért. A magyar Leader program ezen új módszer megismerését és begyakorlását, a helyi foglalkoztatási és jövedelemszerzési lehetőségek bővítését, a lakókörnyezet és a helyi infrastruktúra javítását, valamint a természeti és kulturális erőforrások legmegfelelőbb hasznosítását célozta.

A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT) az EMOGA Garancia részéből lehívható pénzek felhasználására készült. Az terv keretében három év alatt megközelítőleg 192 Mrd forint (754 millió euró) összegű fejlesztés történt, amelynek 80%-át az unió, 20% át a hazai költségvetés finanszírozta (2. táblázat).

A terv teljes egészében a mezőgazdaság fejlesztését szolgálta, élelmiszer-feldolgozási és közvetlen vidékfejlesztési célú intézkedést nem tartalmazott. A támogatások legnagyobb hányadát agrárkörnyezeti programokra fordították. Az NVT forrásaihoz való hozzájárulás sajátossága az volt, hogy a támogatásokra nem kellett pályázni, nem volt szükség önerőre, hanem csak üzleti tervet és támogatási kérelmet kellett benyújtani.

3.3. Vidékfejlesztés 2007-2013 között – Rural development between 2007-2013)

A 2007-2013 közötti közösségi agrárpolitika célkitűzéseit a 2003 novemberében Salzburgban megrendezett konferencián határozták meg (PLANING, 2003). A vidékpolitikát elválasztották a strukturális és kohéziós politikától és a vidékfejlesztés támogatására létrehozták az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapot (EMVA). A 2007-2013-as tervezési időszakra az alap forrását az uniós agrárköltségvetés 12%-áról 19%-ára emelték.

A támogatások igénybevételére kidolgozott és az Európai Bizottsággal elfogadtatott vidékfejlesztési program Magyarországon az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) elnevezést kapta.

Az ÚMVP négy fő intézkedési területét (tengelyét) – az uniós előírásoknak megfelelően – a következők alkotják:

- 1. tengely a mezőgazdasági és erdészeti ágazat versenyképességének javítása
- 2. tengely a környezet és vidék állapotának fejlesztése
- 3. tengely a vidéki élet minőségének javítása és a vidéki gazdaság diverzifikálása
- 4. tengely a Leader.

Az ÚMFT a nemzeti hozzájárulással együtt 1 460 milliárd forintot irányzott elő az agrárgazdaság és a vidék fejlesztésére (3. táblázat).

1. táblázat

Az Agrár-és Vidékfejlesztési Operatív Program forrásai, 2004-2006
(Sources of the Rural Development Operative Program 2004-2006)

Table 1

Prioritások és intézkedések (Priorities and measures)	EU és nemzeti támogatás együtt (EU and national support together)		Támogatások megoszlása (Share of support) %
	millió EUR	milliárd Ft	
1. Versenyképes alapanyag-termelés megalapozása a mezőgazdaságban (Grounding of competitive basic material production in the agriculture)	245,0	63,4	59
Mezőgazdasági beruházások (Investments in agriculture)	232,3	59,2	55
Halászat modernizálása (The modernization in fishing)	5,1	1,3	1
Fiatalközpontok induló támogatása (Support for young farmers)	3,7	1,9	2
Szakmai továbbképzés és átképzés (Professional training and retraining)	3,9	1,0	1
2. Élelmiszer-feldolgozás modernizálása (Modernization of food-processing)	56,6	14,4	14
Élelmiszeripar fejlesztése (Food industry)	56,6	14,4	14
3. Vidéki térségek fejlesztése (Development of rural areas)	100,8	25,6	24
Mezőgazdasághoz kötődő infrastruktúra fejlesztése (Development of infrastructure in the agriculture)	49,1	12,5	12
Diverzifikáció (Diversification)	9,9	2,5	2
Falufejlesztés-és megújítás, a vidék szellemi és tárgyi örökségének védelme (Village development, protection of the material and spiritual heritage of the rural area)	20,8	5,3	5
Leader+	21,0	5,3	5
Technikai segítségnyújtás (Technical assistance)	10,9	2,8	3
Összesen (All)	413,3	106,3	100,0

Forrás (Source): Kovács, 2012

2. táblázat

Table 2

A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv forrásai, 2004-2006
(The Sources of the National Rural Development 2004-2006)

Intézkedések (Measures)	EU és nemzeti támogatás együtt (EU and national support together)		Támogatások megoszlása (Share of support) %
	millió EUR	milliárd Ft*	
Agrár-környezetgazdálkodás (Agrar-environmental management)	307,5	78,4	40,8
Kedvezőtlen adottságú területek (Less favoured areas)	81,6	20,8	10,8
Mezőgazdasági területek erdősítése (Afforestation of agricultural areas)	80,0	20,4	10,6
Korai nyugdíjazás (Early retirement)	19,6	5,0	2,6
Félig önellátó gazdaságok létrehozása (Foundation of semi-subsistence farms)	23,9	6,1	3,2
Termelői csoportok létrehozása (Creation of producers' groups)	33,7	8,6	4,5
Az EU környezetvédelmi, állatjóléti és higiéniai előírásainak való megfelelés (Compliance with the prescriptions of EU on the environment protection, animal welfare, hygiene)	169,4	43,2	22,6
Technikai segítségnyújtás (Technical assistance)	37,3	9,5	4,9
Összesen (All)	752,9	192,0	100,0

*Tervezési árfolyamon (255EUR/Ft) átszámított összeg

Forrás (Source): Nemzeti Vidékfejlesztési Terv az EMOGA Garanciarészleg intézkedéseire. 13. változat, 2004

3. táblázat

Table 3

Új Magyarország Vidékfejlesztési Program forrásai 2007-2013
(Sources of the New Hungary Rural Development Program 2007-2013)

Fejlesztési tengelyek (Development axis)	Tagországok összes támogatásának megoszlása (Share of all support of member states) %	EU és nemzeti támogatás együtt (EU and national support together)		Támogatások megoszlása (Share of support) %
		millió EUR	milliárd Ft*	
I. Versenyképességet javító intézkedések (Measures to help the competitiveness)	33,9	234,2	656	45,0
II. Környezetvédelmi intézkedések (Environmental protection measures)	44,8	170,0	476	32,6
III. Vidékfejlesztés (Rural development)	13,4	68,9	193	13,2
IV. Leader+	5,9	27,4	77	5,3
Technikai segítségnyújtás (Technical assistance)	2,0	20,4	58	3,9
Összesen (All)	100,0	521,0	1 460	100,0

*Tervezési árfolyamon (280EUR/Ft) átszámítva forintra

Forrás (Source): ÁSZ, 2015

A program sajátosságaként említhető meg, hogy nem foglalkozott az élelmiszeriparral, helyette az alapanyagok genetikai és minőségi fejlesztésére fektette a hangsúlyt. A program forráseloszlása nagyjából megfelel az uniós átlagnak azzal a különbséggel, hogy az uniós tagországok a versenyképességre az átlagnál 11%-kal kevesebbet, a környezetvédelemre pedig 11%-kal több forrást terveztek. Az EMVA a közkiadások 75%-át biztosította, amihez 25% nemzeti költségvetési hozzájárulás társult (ÁSZ, 2015).

Az ÚMVP forrásainak felhasználása 2014. III. negyedév végén 85,1%-on (1242,0 Mrd forint) állt. Az I. és II. tengely kifizetései 82,1%-ot, illetve 96,0%-ot tettek ki, ám a III. és IV. tengely kifizetései nem érték el az időarányosan elvárható 77,7%-ot. A III. tengely kifizetései 73,8%-ot, a IV. tengelyé pedig 70,2%-ot értek el (ÁSZ 2015). A 2007-2013-as költségvetési ciklusban a sok hasznos fejlesztés ellenére sem javult érdemben és átfogóan vidéki térségek és az ott élők helyzete.

3.4. Vidékfejlesztés 2014-2020-ben – Rural development between 2014-2020

A 2014-2020-as vidékfejlesztési program (Magyarország Vidékfejlesztési Program 2014-2020 -VP) kidolgozásakor figyelembe kellett venni a közös agrárpolitika 2013. évi reformját (1305/2013/EU). A megreformált agrárpolitika fő céljai a mezőgazdaság versenyképességének növelése, a természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodás és a kiegyensúlyozott területi fejlődés voltak (1303/2013/EU). A reform az Európa 2020 elnevezésű, tíz évre szóló stratégiából indul ki. A stratégia az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedést és irányozza elő, amely az oktatásra, kutatásra és az innovációra épül, kulcseleme az alacsony széndioxid kibocsátású gazdaságra és versenyképes iparra való áttérés és nagy hangsúlyt fektet a munkahelyteremtésre és a szegénység csökkentésére (A BIZOTTSÁG közleménye, 2010). Öt témában (foglalkoztatás,

K+F, éghajlatvédelem és energiagazdálkodás, oktatás, szegénység és kirekesztés elleni küzdelem) az unió egészére érvényes szám-szerű célkitűzést is tartalmaz, amelyek alapján a tagállamoknak nemzeti célokat kellett meghatározniuk. A stratégiához igazodva az unió még további 11 tematikus célkitűzést is előírt, amelyek közül 8 a vidékfejlesztésre is vonatkozik (PM, 2014).

A 2014-2020-as időszak európai vidékpolitikája - a 2013-as agrárreformmal, és az Európa 2020 stratégiával összhangban - hat prioritást határoz meg:

- a tudásátadást és innovációt,
- a mezőgazdaság versenyképességének megerősítését,
- az élelmiszerláncok szervezését, az állatjólét és a kockázatkezelés elmozdítását,
- az ökoszisztémák állapotának helyreállítását, megőrzését és megerősítését,
- az erőforrás-hatékony felhasználásának előmozdítását és az alacsony széndioxid-kibocsátású gazdaságra történő áttérést,
- a társadalmi befogadás és szegénység elleni küzdelmet.

A prioritások konkretizálására az unió egy 20 intézkedésből álló menüt állított össze, amelyek egyebek között a K+F-re, a kkv-kra, az alacsony CO₂ kibocsátású gazdaságra, az éghajlatváltozásra, a környezetvédelemre, a foglalkoztatásra, a szegénység csökkentésére és az oktatásra vonatkoznak.

A magyar vidékfejlesztési program teljes egészében átveszi az uniós prioritásokat, az előírt 20 intézkedést, és bemutatja a vonatkozó tematikus célkitűzésekhez való hozzájárulást. A program forrásait prioritások szerinti bontásban a 4. táblázat mutatja.

A magyar VP összesen 4,1 milliárd euró uniós és nemzeti költségvetési támogatással számol, ami hét év alatt kerekén 12 630 milliárd Ft-ot jelent (MAGYARORSZÁG, 2014).

A programban az EMVA társfinanszírozási aránya a régiók és az intézkedések függvényében változik: a kevésbé fejlett régiókban 85%, a többi régiónál 53%, az innováció esetében viszont mindenütt 100%. Uniós előírás, hogy az EMVA 25%-át az éghajlatváltozás káros hatásainak megelőzésére és mérséklésére, 5%-át pedig a Leader intézkedésekre kell fordítani.

A VP újdonsága, hogy a Leader módszert kiterjeszti a kedvezőtlen térségi szociális és demográfiai problémák kezelésére, a helyi gazdaság megerősítésére, valamint a fenntarthatósági és klímavédelmi szempontok érvényesítésére. Ennek érdekében a helyi közösség által irányított olyan fejlesztési modult (CLLD - Community-led Local Development) dolgoztak ki, amely több ágazatot érint, és több uniós alapot (EMVA, ETHA, ERFA, ESZA, ETHA) is bevon a finanszírozásba. További újdonság az is, hogy a program két alprogramot is tartalmaz. Az egyik a fiatal gazdálkodóknak nyújt támogatást a vállalkozások beindításához, a másik pedig a rövid ellátási láncok kialakítását kívánja elősegíteni azzal a céllal, hogy a gazdák a saját termékeiket közvetlenül is értékesíteni tudják. A vidékfejlesztési program azonban - a korábbi ciklushoz hasonlóan - most sem foglalkozik az élelmiszertermeléssel, hanem csak az élelmiszertermékek eredet-megjelölésére, a minőségre és az ökológiai gazdálkodás fejlesztésére fordít figyelmet.

4. ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK – SUMMARIZER CONCLUSIONS

Írásunkban áttekintettük az uniós vidékpolitika kialakulását formáló agrárreformokat és vidékfejlesztési dokumentumokat az 1990-es évektől napjainkig. Megállapítottuk, hogy az uniós vidékpolitika reformról-reformra változott, és az Agenda 2000 dokumentum elfogadásával (1999) az agrárpolitika második pillérévé vált. Ettől kezdve a vidékfejlesztésen belül kitüntetett szerepet kapott a környezetvédelem, a munkahelyteremtés és a vidéki lakosság életminőségének javítása. Megvizsgáltuk a magyarországi vidékfejlesztési programok prioritásait és főbb intézkedéseit az előcsatlakozási segélyprogramtól kezdve a 2014-2020-as időszakkal bezárólag. Rámutattunk arra, hogy a programok tartalmát szinte kizárólag az Európai Tanács és/vagy a Bizottság javaslatai határozták meg, így viszonylag kevés lehetőség adódott a hazai sajátosságok érvényesítésére. A 2000-és 2020 közötti időszak öt vidékfejlesztési programja közül csupán kettőben szerepelt az élelmiszertermelés fejlesztése, a többi háromban viszont a hang-

4. táblázat

Table 4

Magyarország Vidékfejlesztési Program forrásai, 2014-2020
Sources of Hungarian Rural Development Program 2014-2020

Prioritások (Priorities)	EU és nemzeti támogatás együtt (EU and national support together)		Támogatások megoszlása (Share of support) %
	millió EUR	milliárd Ft*	
1. Tudásátadás és innováció előmozdítása** (Knowledge dissemination and promotion of innovation**)			
2. Az agrárgazdaság életképességének és versenyképességének javítása (Improving the competitiveness of the agrarian economy)	716,0	2 219,6	17,2
3. Élelmiszerláncok szervezése (Organization of food chains)	772,0	2 393,2	18,6
4. Ökoszisztémák állapotának helyreállítása és javítása (Reconstruction and repair of the ecosystems)	1 203,4	3 730,5	28,6
5. Erőforrás-hatékony és éghajlatváltozás (Resource efficiency and climate change)	629,2	1 950,5	15,1
6. Társadalmi befogadás, szegénység elleni küzdelem, vidéki gazdaság fejlesztése (Social questions, fight against poverty, development of the rural economy)	753,2	2 334,9	18,1
Összesen (All)	4 073,8	12 628,7	97,6

* 310EUR/Ft tervezési árfolyamon számolva (310EUR/Ft planning exchange rate)

** Az 1. prioritást a többi 4 valósítja meg, ezért előirányzatot nem tartalmaz (The first priority is realized by the other four. That's why it does not contain appropriation.)

Forrás (Source): ÁSZ, 2015 Magyarország Vidékfejlesztési Program 2014-2020 alapján a szerző számítása

súly a növény-és állati eredetű alapanyagok minőségének javítására, vagy az eredet-megjelölésre került. Az európai és a magyar vidékfejlesztés egyik sajátossága, hogy az agrárium szerepe túldimenzionált benne. A vidékfejlesztési tervek mezőgazdasághoz kötődő keretei és kifizetései időről-időre felülmúlják a közvetlen vidékfejlesztési előirányzatokat (75-80 százalékot tesznek ki), így a vidéki nem mezőgazdasági népesség többsége kívül marad az agrár-és vidékpolitika hatókörén. Kiemelten foglalkoztunk az uniós vidékfejlesztési támogatásokkal. Ezek nagysága az egymást követő programozási periódusokban mérsékelten növekvő tendenciát mutat. A támogatások felhasználásában a mezőgazdasági beruházások és az agrár-környezetvédelem járnak az élen, a kifejezetten vidékfejlesztési jellegű intézkedések között pedig a vidéki infrastruktúra fejlesztése áll az első helyen. Kedvezőnek tekinthető, hogy az uniós támogatási kereteket a gyakori csúszások ellenére is sikerült felhasználni, ennek ellenére a vidéken élők helyzete érdemben alig változott.

IRODALOM – REFERENCES

- (1) **Agenda 2000:** Agenda 2000 - For a Stronger and Wilder Europe 1997. Brussels, European Commission
- (2) **ÁSZ 2015.:** Állami Számvevőszék Tanulmány a 2007-2013. évi EU költségvetési időszakban Magyarország részére juttatott közösségi támogatások összefoglaló bemutatásáról, értékeléséről
- (3) **Buday-Sántha A.:** Agrár-és vidékpolitika. SALDO Kiadó, Budapest 2011
- (4) **Bizottság közleménye:** Európa 2020 Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája, 2010. március 10. http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_hu.htm Letöltés 2017. január 17.
- (5) **Cork, 1996:** The Cork Declaration –Living countryside, The European Conference on Rural development, Ireland, Cork, 7-9 November, 1996
- (6) **Kovács T.:** Vidékfejlesztési politika. Dialóg Campus 2012
- (7) **Kónya E.:** A SAPARD program hatása a közép-kelet-európai országok vidékfejlesztési rendszerében. Doktori PhD értekezés, Szent István Egyetem Gödöllő 2012
- (8) **Magyarország – Vidékfejlesztési Program 2014-2020** 2014.09.04 (internet)
- (9) **Planing, 2003:** Planing seeds for rural futures – rural policy perspectives for a wider Europe, 2nd European Rural Development Conference, Salzburg, 12-14 November 2003
- (10) **PM., 2014:** Magyarország Partnerségi Megállapodása a 2014-2020-as fejlesztési időszakra. Miniszterelnökség, Budapest, 2014. augusztus 15.
- (11) **Rechnitzer J., 2011:** Területi politika, vidékpolitika. in Agrárátalakulás, környezeti változások és regionális fejlődés. Szerk.: Mezei C. és Bakucz M. PTE Közgazdaságtudományi Kar Pécs, 2011
- (12) **Sarudi Cs.:** Térség-és vidékfejlesztés. A magyar térgazdaság, és az Európai Unió. Agroinform Kiadó Budapest –Kaposvár 2003
- (13) **2349/1999.** (XII. 21.) sz. kormányhatározat a SAPARD program keretében nyújtott közösségi agrár- és vidékfejlesztési támogatásokról
- (14) **1257/1999/EK rendelet** (1999. május 17) az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alapból nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról és bizonyos rendeletek módosításáról és hatályon kívül helyezéséről.
- (15) **1268/1999/EK rendelet** (1999. június 21.) a csatlakozni szándékozó közép- és kelet-európai országok előcsatlakozási mezőgazdasági és vidékfejlesztési intézkedéseinek közösségi támogatásáról az előcsatlakozási időszakban
- (16) **117/2001. (VI.30.)** kormányrendelet a SAPARD többéves pénzügyi megállapodás kihirdetéséről
- (17) **1698/2005/EK rendelet** (2005. szeptember 20.) az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról
- (18) **1303/2013/EU rendelet** (HL 347. 2013. 12. 20.) (az európai strukturális és beruházási alapokra vonatkozó közös rendelkezések).
- (19) **1305/2013/EU rendelet** (HL L. 2013. 12. 20.). (vidékfejlesztési támogatás)